

PIRMA VIJA

Sapnai

1

Iš Vienos – į Romą.

Pro vagono langą – septyniasdešimt devintųjų nakties Europa.

Konas veikiau pajunta nei ūkanose išvelgia Alpėmis vadina-
mo kalnų masyvo sunkumą, mirtinai baltą jo dvelksmą, pažįs-
tamu tirpimu plūstantį į pirštų galiukus ir griebtis teptuko ar
pieštuko verčiančiu dilgčiojimu.

Tačiau jau greitai bus pusmetis, kai prie jų neprisilietė išse-
kintas laukimo, kada gaus leidimą išvažiuoti, nepakeliamo am-
žino atsisveikinimo su keturiomis dešimtimis pragyventų metų
bei sielą kankinusios sumaišties prieš kelionę.

Visai neseniai, kitu traukiniu, dar aname gyvenime, atsisvei-
kindamas jis pervažiavo skitų erdvę nuo Leningrado iki Odesos,
vėliau – iki Krymo, ir akimirką sutrikdytas provincijos gyveni-
mas, skrodžiamas paskutinįsyk pietuosna jį nešančio traukinio

ūkmo, čia pat vėl pasimiršdavo snūduriuojant. Atsitiktinio, skrendančio giliame sapne daržo riba atrodė tarsi pasaulio kraštas, Odesa apsupo sudūlėjusio akmens kavernomis, tamsiomis skulptūrų raukšlėmis: nuo drėgmės susikaupę jose pelėsių trenkė pridvisusiu irimo kvapu. Išsigandęs jis stropiai įkvėpė to oro tarsi nuspėdamas, kokiam priplėkusiame gyvenimui čia bus pasmerktas, ir iš anksto ėmė prie jo pratintis.

Traukinys sulėtina greitį, minutėlę stabteli kažkokioje žaislinėje Europos stotelėje, atsiskyrėliškai išnirusioje iš tuštumos šią priešaušrio valandą.

Šalia sėdinti lipšniu žydišku profiliu mergina, kalbanti švelnia ukrainiečių tarme, liūdnei ir viltingai įsistebeilija į langą.

Bėglė lepūnėlė.

Tik neatneša į stotį Nežino bobos raugintų agurkėlių. Traukinys pajuda. Sausas, saulėtas ir violetinis Krymas – pakeliui į Romą. Krymas, Roma ir vario dūdos. Veikiau akmens dūdos – tuneliai. Jos užgriūva kaip netikėtas kurtumas ar spengimas ausyse. Alpių viršūnės spinduliuodamos vėsina priešaušrio sniego baltumą. Giminytės su jomis pojūtis gelbsti Koną nuo įkyraus slegiančio ankštumo vagone, pakeleivių, kuriems gyvybinio mitrumo gali tik pavydėti: pakanka jiems užsikabinti už bet kurio kampo, bet kurios lentynos, vagono staktos, be mat ima austi voratinklį, į kurį trokšta įvilioti bent truputėlį jų palikto jaukumo, ir vien iš šių pastangų užsienietis akimirksniu atpažįsta bėglius, kurie gelbstisi nežinia nuo ko ir važiuoja – nežinia kur.

Maskviškiai pabrėžtinai nutęsia žodžius, šitaip atsitveria nuo kitų sostinės šnekta, leningradiečiai elgiasi taip, tarytum klasikinis šiaurės Palmiros nepriekaištingumas būtų jų akmeninė

paveldėta vertybė, o kiekvienas tamsoje išnyrantis tunelis, priverčęs juos nenorom susigūžti, – viso labo tik Nevos kanalo tunelis prie Isakijaus, vandens žiūronai, pro kuriuos, artėdamas ir platėdamas, išnyra Piteris.

Odesos gyventojai triukšmingi ir dalykiški: moterys – ūsuotos, vyrai – nosiuoti.

Daug grebluotos šnekos.

Sniauokrojimas po nosimi: „Žydai, žydai, aplink vieni tik žydai...“

Konas pasijunta esąs šios žmonių sankaupos dalelė, visiškai praradusi gebėjimą lengvai prisitaikyti prie aplinkos; štai iš kur ta apribojimų baimė, nepriregistravimo liga, besiantinančio milicininko kepurės apvadas, šleikštulį kelianti laikraščio antraštė „Siena uždaryta“.

O čia – palengva brėkstant – užsklęstos Toskanos, legendų lizdo, viršūnės: seno heraldikos akmens raudonrudis, tvirtovę užliejantis dangaus mėlis, vynuogių kekių šviesiai sulfatinė žaluma, viduramžių sienos, skendinčios melancholiškoje Leonardo šviesoje, lyg iš Hofmano pasakų.

Gelbstintis erdvės vientisumas – tarsi šaltas kompresas ant degančios kaktos, kaip kitaip atlaikytum netikėtai iškilusią Florencijos panoramą, apačioje nukirstą ne teptuko, o ramių Arno vandenų, ir staiga sugrįžusią praeitį, kuri išvykstant, atrodo, dingio amžiams.

Kas tai? Artėjančio galo ar naujos pradžios pojūtis?

Roma.

Bėgių voratinklis. Linguodama ant septynių kalvų Roma įsiurbia traukinį į Termini stotį, išspriegia keleivius iš vagonų tarsi žirnius iš ankščių, ir tada gatvių ir skersgatvių pynėje

ima virškinti smulkmę, kuria nepasisotinsi. Jau trys tūkstant-mečiai nuryškinti: raudonų ir pilkų plytų griuvėsiai, kaip suakmenėję ekskrementai, travertinas, virsta Forumu ir Karakalos termomis.

Konas pajunta visus ligos, vadinamos „miego paralyžiumi“, simptomus: miega atsimerkęs, mato ir aiškiai nuvokia visa, kas aplinkui dedasi; bet nei prabilti, nei pasijudinti negali, paralyžiuotas ūmios ir didžiulės nevalingos atminties dozės, – o visa juk tėra menka injekcija – Koliziejus.

2

Miego paralyžiaus apimtą Koną beveik praneš, kaip ir savo lagaminus, atsitiktiniai jo pakeleiviai pro Berninio fontaną „Tritonas“, ir čia pat iš *Via del Tritone* jis ners į kažkokį šiukšliną skersgatvį, atsipeikęs siaubingai daužantis širdžiai kažkokiame prieštvaniniame pensione.

Bet kas sukėlė tą nepaliojamą širdies plakimą, juoba kad jis slapta prisirijo tazepamo ir valerijono tablečių?

Kambario kaimynas, kniūpsčiomis gulintis ant savo lovos, nukryžiuotasis galvūgalyje, oleografinė kapo rūsiu trenkianti katalikybės dvasia, neišvėdinama iš šio mažo pensiono kambario, tuntai pelių ir apsitrynusi vestibulio prabanga: senų krėslų avietinis barchatas ir senas milžiniško veidrodžio pigmentas, baltos, dar ano amžiaus laukujės durys, užtrenkiamos iš mados išėjusia spyna, apdulkėję užuolaidų apvadai ir klostės, apmiręs tarp aukštų liftas geležinės šachtos vingriame ažūriniame kor-

sete? Galbūt keistas g a u s m a s po grindimis? Vos tik atplėši langą, ir drėgnas rugsėjis įsiveržia mirtina pirmosios nakties Romoje tyla, visiškai nuplaudamas gausmą.

Vos tik jį vėl uždarai, gausmas atsinaujina, kaimynas, kurio veido jis taip niekad ir neišvys, guli kniūpsčiomis, širdies dūžiai stiprėja.

O gal pati natūraliausia reakcija į didžiuosius didžiojo miesto griuvėsius – širdies dūžiai, kurių neįmanoma nutildyti.

Bet šitaip galima ir numirti. Pamatyti Romą ir numirti. Štai taip, netyčia, apleistame pensione, po nukryžiuotu Kristumi galvūgalyje ir judėjišku nesusivokimu paklydusio sūnaus širdyje. Kartais atrodė, jis praranda sąmonę – nuo tų minčių ar siaubingos tachikardijos.

Koną išpylė šaltas prakaitas, jis išsitiesė ant paklodžių bandydamas atsipalaiduoti ir bemat pajuto kartoją Bloko eiles ir dar labiau šąląs...

Kažkur tarp sienų keturių
Ant ištiestų baltų paklodžių
Užmigti būtinai turiu?

Leisgyvis atsikėlė, nuėjo į svetainę, nesąmoningai, bet tiksliai pravėrė nepažįstamas duris ir saugodamasis ažūrinio lifto nuli-po svetimos apleistos erdvės laiptais žemyn, į kažkokias šlamštu užverstas pakampes.

Reikėjo tiesiog išsiveržti.

Skersgatvis trenkia puvėsiais.

Konas mėgina įsidėmėti karnizų ir turėklų bokštelių kontūrus, kad pagal juos atrastų kelią atgal, ir staiga sustingsta prieš

atsivėrusią tuščią aikštę: Trevi fontanas, be vandens, nulis valandų, sustirę ir susenę nuo netikėtai dingusio dėmesio atletai, kurie blizgančiuose atvirukuose žadina viso pasaulio turistų nostalgiją.

Konas išžiūri į dangų. Štai kas sukėlė krūtinę graužiančią širdplaką: neįprastai tyliai plaukiantys paslaptinę sunkūs debesy, o juose – iš tūkstantmečių akmenų sklindanti mirties tylą, kurią tik čia gali išgirsti ir pajusti, mirties, tokios nuobodžios, amžinos, tokios tikros...

Paskui kaip bandymas išsigelbėti – pirmas staigus šuolis į Romą,ėjimas per tūkstantmečius besidriekiančia *Cloaca Maxima*, prie kurios išlikusių surūdijusių geležinių durelių Mamertinų kalėjimo požemyje jis prisilies įsivaizduodamas, pasak gido, kaip nukankintųjų ir nuteistųjų lavonus išmesdavo į laiko ekskrementų srovę, ir iš smarvės ir mirties sužydėjo legenda apie Angelą, išlaisvinusį apaštalą Petrą, jis įdėmiai žiūrės į skydą, kuriame įrašyti šiame požemyje nuteistųjų vardai, savo laiku sukrėtę Romos imperiją, – Aristobulas, Sejanas, Šimonas bar Giora.

Konas turi savo angelą, pagautą akimirksniu ir pritvirtintą prie drobės teptuku, paslėptą tarp daiktų ir muitininko neaptiktą, jis turbūt važiuoja arba plaukia nedideliu greičiu.

Ar išlaisvins jis Koną?

O gal tuo būtina tikėti, kaip tikėjo apaštalas Petras?

Antrai nakčiai juos perkelia į kitą pensiją, *Cavour* gatvėje, ir jis gauna kampą didžiuliame skurdžiame kambaryje, o aplink – įtartinais linksmi jo trumpalaikių nakvynės kolegų veidai, vyrų ir moterų, ir svarbiausia, vėl kankinantis širdies plakimas. Viduryje kambario, neaišku kam, – bidė; ją stengiasi paslėpti, užmeta kokį daiktą, o ji vis begėdiškai apsinuogina, įkyriai akis

bado; be to, pakampėmis kažką verda, kvapai kelia šleikštulį; ir vėl Konas lekia į gatvę. Laiptai užveda jį aukštyn, į tuščią aikštę, prie atvirų *San Pietro in Vincoli*¹ katedros durų, prieblanda katedroje ir apstulbimas: trumpam blykstelėjus šviesai (turistas į automatą įmetė monetą) – Mikelandželo Mozė, taip paprastai, kaimynystėje su bidė...

3

O gausmas stiprėja.

Jau galima atskirti pavienius balsus, garsus: vaidas už sienos, muzikantų Regenbogenų šeima kvintetu groja nežinia kurį skandalą; nuleidžiamo tualete vandens kliokimas: klozetas už sienos prisišliejęs prie Kono lovos galvūgalio, ir ten paprastai sėdi gerai atrodantis septyniasdešimtmetis partijos funkcionierius iš Senosios aikštės kloakos, važiuojantis pas sūnų į Ameriką, o jo ten neleidžia, Michailas Ivanovičius (veikiausiai – Moiše Ickovičius) Dvuskinas; bėda, kad senasis niekaip negali priprasti prie Romos tualetų, kuriuose vanduo iš bakelio nuleidžiamas ne patraukus rankenėlę žemyn, o paspaudus užsislėpusį mygtuką bakelio šone.

Koną vis dar paralyžiuoja apsnūdimas. Mato žydinčius sienų apmušalus, girdi visa, kas vyksta už sienos, supranta, kad kelintąkart sapnuoja savo atvykimą į Romą, suvokia, kad jis – iki gyvo kaulo įgirusiame kambaryje Ostijoje, *Via Paolo Orlando*, bet negali ištarti nė žodžio, negali pasijudinti.

¹ Švento Petro pančiai (it.).

Ir toks ilgesys, toks pjaunantis abejingumas.

Už sienos skandalas artėja prie pavojingos ribos. Tėtis Regenbogenas, kompozitorius, garsus jubiliejinį operų kūrėjas, dėl emigracijos nutraukęs savo veiklą, virto priekabiu bambekliu. Tai jis pradeda vaidą į taktą operos „Klounai“, kurios vyresnysis sūnus, dirigentas, pavadintas „Traviatos“ herojaus Alfredo vardu, neturėdamas patefono be perstojo klausosi iš kasečių. Jaunesniusius, dvynius, berniuką ir mergaitę, tėtis, gyvenimą manydamas esant vieną nesibaigiančią operą, pavadino Samsonu ir Dalila; kasdien juos paprastai šaukia Samiku ir Dala. Regenbogeno žmona Betia, kurią jis vadina ne kitaip kaip tik Beatrice, ir duktė Dala – pianistės, ir Konas pajunta trumpą laimės pliūpsnį nuo minties, kad ši energinga šeima, kuri nepripažįsta jokių kliūčių, vis dėlto nesugebėjo atsitempti pianino.

Keisdamas artimųjų vardus tėtis Regenbogenas parodo, kaip svyruoja jo vidinių nuostatų kreivė: sūnų Samiką jis vadina Semu, iš anksto pereidamas prie būsimo gyvenimo Amerikoje tonacijos.

Semas – išstypęs, spuoguotas, nenustygstantis vietoje jaunuolis, vienintelis iš šeimos sugebėjęs pasičiupti savo instrumentą – smuiką. Anksti rytą, kai kenčiantis nuo nemigos partijos veteranas išeina pasivaikščioti Tirėnų jūros pakrante, kad pažvalėtų, Semas tuščiame senio kambario ima griežti vis tą patį Mendelsono koncertą, paprastai sudainavęs iš pradžių pagal Mendelsono motyvą sakramentinę frazę: „Chaimovičiau, Chaimovičiau, o gyventi vis sunkiau.“

Semui septyniolika. Tiek metų neapsirinkant galima duoti visiems besišlaistantiems po Ostiją jaunuoliams iš Rusijos, mat

bijodami, kad jų sūnus mobilizuos į armiją, tėvai skubiai susipakavo partitūras, daiktus, gyvenimą.

Semą tiesiog nuo kojų varo nepažabojama jaunystės energija. Jis nevaldomas. Pavogs, tarkim, kokių daiktų, paruoštų mamos ar sesers parduoti sendaikčių turguje, kažkur į kažką juos išmainys, paskui tuos daiktus parduos, slapta parsitemps kalną plaukų dažiklio buteliukų ir per kelias valandas, kaip velniukas ant spyruoklių, iššoks iš tualetu tai ryškus blondinas, tai saulės spalvos plaukais, tai akinamas brunetas, kiekvieną kart sukeldamas nieko neįtariančiam tėčiui šoką; be to, triskart per dieną įsiliepsnoja kivrčas, virstantis trio su vyresniuoju sūnumi, o vėliau – ir kvintetu, kai Regenbogenų šeimos moterys grįžta iš sendaikčių turgaus.

Maža to, prikimštas pavojingos masės – vienatvės ir per ilgus partinės veiklos metus susikaupusios informacijos – senis be skrupulų, kaip ir visi šios srities veikėjai, įeina į Kono kambary, sėdasi prie jo lovos ir, reikalaudamas pritarimo, atveria savo sielą: iš dusinančių valdžios triumų plūsteli smulkių tironų vardai – garsių partijos veikėjų, kuriems senis asmeniškai pataravo, ir visi jo geraširde garbėtroška alsuojantys pasakojimai atsiduoda krauju, kupini laužomų kaulų traškesio, slopinamo operos arijų.

Košmariškos vizijos užlieja miego paralyžiaus apimtą Koną...

Išdavikiškos partitūros išgaunamos iš archyvų.

Operą rašo visi, vieną nesibaigiančią operą, statomą vienoje besisukančioje didžiulės šalies scenoje, kurioje viešpatauja tik vienas fenomenas – apšviestieji scenoje Dantės ratu nuskrieja už kulisų, į tamsą, nugarma į rūsius, teatro triumus, į pražūtį, ir šitaip – dešimtys milijonų.

Gera suvokiama tironų aistra operai, jos arijoms: plonais saldžiais italų operos dainininkų balsais skrieja ši valpurgiška mirties bakchanalija.

Miego paralyžiaus prikaustytas prie lovos Konas jaučiasi tarsi ligoninės reanimacijos palatoje, tarytum visa praeitis, įsigėrusi į kraują iš tardymo kambarių ir jų skandalų, įsilieja į jį daugybe prie kūno pritvirtintų vamzdelių, kamuojančių ir vis dėlto palaikančių gyvybę įprastais vergiško gyvenimo tirpalais, ir, atrodo, vos tik ištraukus tuos vamzdelius, pribais ne deguonies stygius, o jo perteklius.

Staiga – išsigelbėjimas: senio jausmų proveržį nutraukia jo bėgimas į tualetą.

Konas vargais negalais įsivaizduoja, kaip senis velniuodamasis jau kelintą kartą apgraibomis ieško mygtuko, kad išstumtų krioklį į Romos klozetą.

Kažkodėl partijos seniui tai padaryti pavyksta ypač netikėtai ir triukšmingai.

Šitaip nuspaudus mygtuką į dulkes paverčiamas visas pasaulis.

Po to galima tik prisikelti iš mirusiųjų.

Ir Konas pašoka nuo lovos, užsimaukšlina drabužius, išsiplėšia į paviršių iš kvaitulio, skandalų ir kylančio operų raugo.